



Datum: 05.06.2009.

Pregled izabranih zaključaka i prijedloga iz Godišnjeg izvještaja o stanju ljudskih prava u BiH za 2008. godinu

Ustavne reforme

- Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je usvojila Amandman I na Ustav BiH kojim se reguliše položaj Brčko Distrikta BiH u proceduri u kojoj je učešće javnosti i građana svedeno na najmanju moguću mjeru bez realne mogućnosti da se utiče na sadržaj i formulaciju amandmana. Sprovedene javne rasprave se mogu prihvatiti isključivo kao jedan oblik informisanja javnosti a ne kao kvalitetan mehanizam koji će omogućiti učešće građana u procesu donošenja odluka od suštinske važnosti za budućnost Bosne i Hercegovine. U cilju unapređenjenja procesa ustavne reforme od Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine se mora zahtjevati usvajanje odgovarajućih pravila za vođenje javne rasprave o ustavnim promjenama koja bi bila usklađena sa evropskom praksom javnih konsultacija.
- Budući da, izuzev usvajanja Amandmana I kojim se reguliše položaj Brčko Distrikta BiH, nije došlo do ustavne reforme i dalje su na snazi ustavne odredbe kojima se krši Evropska konvencija o ljudskim pravima, u oblasti izbornog prava, ali i usporava proces usvajanja zakona koji su od suštinskog značaja za napredak u procesu evropskih integracija. Ovdje se kao ključni problemi ističu problem nadležnosti i problem odlučivanja državnih institucija, te se rješenje ovih pitanja nameće kao prioritet ustavnih reformi. Rješenje ovih problema je moguće ukoliko se pristupi usaglašavanju razumijevanja koncepta vitalnog nacionalnog interesa, te ukoliko se odlučivanje o pitanjima koja se odnose na proces priključenja Evropskoj uniji, tj. spadaju u oblast Aqu Communitearea, stavi izvan okvira entitetskog glasanja.
- Ustav Bosne i Hercegovine na službenim jezicima, bosanskom, srpskom i hrvatskom, nikada nije objavljen u službenim glasilima, te se kao autentična jedino može prihvatiti engleska verzija teksta.
- Ukoliko se odredbe o ljudskim pravima posmatraju u kontekstu specifičnosti Bosne i Hercegovine u pogledu činjenice postojanja „konstitutivnih naroda“ i konsekventno zaštite kolektivnih prava, može se reći da neophodni balans u poštivanju pojedinačnih i zaštite kolektivnih prava nije uspostavljen na odgovarajući način. Normativno, u oba entiteta; srpski, hrvatski i bošnjački narod su konstitutivni, to jest imaju jednaka prava. Ustav BiH, koji regulira ovo pitanje, nesporno ima svojih nedemokratskih implikacija. Naime, Bosnom i Hercegovinom predsjedavaju tri predsjednika (tri člana predsjedništva) iz tri konstitutivna naroda, i ta tri mjesta su rezervisana samo za njih. Ostalim narodima ili manjinama u BiH, Ustav BiH ne dopušta da pripadnici nekonstitutivnih naroda budu u Predsjedništvu (zabranjuje im u smislu da im ne odobrava). Pored ovog problema Ustav BiH implicira i druge stvari kao proporcionalnost tri naroda u skupštinama i slično, ne pominjući ostale.
- Diskriminacija u oblasti biračkog prava postoji - princip "konstitutivnih naroda" u Ustavu BiH, u samoj preambuli Ustava inkorporiran princip konstitutivnih naroda i razdvajanje od "ostalnih" te u mnogim odredbama Ustava ne pominju se čak ni formalno "ostali" ili "građani" , te "institucionalizovana diskriminacija" svih koji su "nekonstitutivni" vidljiva naročito u sastavu



svih zajedničkih institucija utemeljenog na formuli "jedna država, dva entiteta - tri naroda". Potrebne hitne izmjene Ustava BiH kroz: (1) preambulu Ustava BiH reformulisati tako da nova formulacija ne pravi nikakvu razliku u ustavno-pravnom položaju građana BiH (bez razlikovanja "konstitutivnih" i "ne-konstitutivnih"); (2) istim izmjenama podvrći i ostale odredbe Ustava kako bi se osigurao jednak ustavno-pravni položaj i tretman svih građana BiH; (3) uvesti koncept "građana" i "građanske države" u kompletan normativni dio Ustava kako bi se osigurala stvarna jednakost svih građana BiH; (4) sve odredbe koje su u suprotnosti sa aplikabilnim međunarodnim pravnim instrumentima i okvirom koji osigurava uživanje ljudskih prava bez diskriminacije modifikovati kako bi se osigurala jednakost svih pred zakonom i jednak tretman za sve građane BiH.

- U Ustavu BiH ne postoje izričite odredbe o mogućnosti derogacije ljudskih prava u slučaju vanrednog stanja. Potrebno na adekvatan način regulirati pitanje funkcioniranja države Bosne i Hercegovine u uvjetima vanrednog stanja. To znači izmjenu ustavnih odredbi na način da se jasno propiše koji je to organ koji će ostvarivati zakonodavnu i izvršnu vlast u uvjetima unutrašnje ili vanjske opasnosti koja ugrožava opstanak bosanskohercegovačke nacije, sukladno odredbama člana 15. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava.

Ratifikacija instrumenata za zaštitu ljudskih prava

- Ustav Bosne i Hercegovine, kao i ustavi entiteta sadrže posebne odredbe koje navode sve međunarodne dokumente za zaštitu ljudskih prava, a koji se imaju primjenjivati u Bosni i Hercegovini. Pored već pomenute Evropske konvencije, tu je i čitav niz drugih međunarodnih dokumenata - Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948); Ženevske konvencije I-IV o zaštiti žrtava rata (1949), i Dopunski protokoli I-II (1977); Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica (1951) i Protokol (1966); Konvencija o državljanstvu udatih žena (1957); Konvencija o smanjenju broja lica bez državljanstva (1961); Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965); Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) i Opcioni protokoli (1966 i 1989); Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966); Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije u odnosu na žene (1979); Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana ili kažnjavanja (1987); Evropska konvencija o sprečavanju mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja (1987); Konvencija o pravima djeteta (1989); Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika-migranata i članova njihovih porodica (1990); Evropska povelja za regionalne jezike i jezike manjina (1992); Okvirna Konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1994).

Pobrojana lista prava koja se primjenjuju u Bosni i Hercegovini se čini zaista impresivnom ali ono što predstavlja nedostatak je činjenica da Ustavni sud BiH primjenjuje ove dokumente tek kada se apelant ili podnosilac zahtjeva pozovu na diskriminaciju iz člana II/4 Ustava BiH. Ta odredba predstavlja „ključ“ koji „otključava“ vrata primjene svih ovih dokumenata što otežava primjenu ovih dokumenata. Primjera radi, ukoliko se neko apelacijom obrati Ustavnom sudu tvrdeći da mu je povrijeđeno pravo na rad koje je zaštićeno Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, a koji je dio Anexa I na Ustav BiH, i pri tome ne dokaže da je bio diskriminiran u ostvarivanju tog svog prava u smislu člana II/4 Ustava BiH (poznato je da je vrlo teško dokazati diskriminaciju u postupku pred sudovima),



njegova apelacija će biti odbačena kao *ratione materiae inkompatibilna* sa Ustavom BiH jer pravo na rad nije zaštićeno osnovnim tekstom Ustava BiH nego isključivo navedenim Paktom.

- Drugi nedostatak se odnosi na proces ratifikacije novih međunarodnih dokumenata za zaštitu ljudskih prava, odnosno na nepostojanje automatizma u primjeni novoratifikovanih dokumenata za zaštitu ljudskih prava. Ukoliko bi Parlamentarna skupština BiH ratificirala neku međunarodnu konvenciju, ona se ne bi mogla primjenjivati u postupku pred Ustavnim sudom, ukoliko ratifikaciju ne bi pratilo amandmansko djelovanje na Ustav BiH jer Ustavni sud ocjenjuje isključivo ustavnost, a ne i zakonitost (sa izuzetkom kod pitanja prosljeđenih od strane redovnih sudova iz člana VI/3.c) Ustava BiH) što sprječava „uvođenje“ novih dokumenata za zaštitu ljudskih prava u djelokrug nadležnosti Ustavnog suda, a samim time umanjuje opseg zaštićenih prava.
- Neusklađenost entitetskih krivičnih zakona sa Palermo protokolom i Krivičnim zakonom BiH - Krivični zakon RS ograničava krivično djelo trgovine ljudima samo na ono počinjeno radi vršenja prostitucije, dok Krivični zakon FBiH navodi samo navođenje na prostituciju kao krivično djelo koje bi se moglo povezati sa krivičnim djelom trgovine ljudima. Potrebno uskladiti entitetske krivične zakone sa Krivičnim zakonom BiH i Palermo protokolom u smislu čl.3 Protokola i definisati trgovinu ljudima u skladu sa istim.
- Neusklađenost Krivičnog zakona BiH sa Palermo protokolom u smislu člana 5 Protokola - Krivični zakon BiH nema odredbe kojom se migrantima garantuje da neće biti krivično gonjeni u slučaju da su žrtve krivičnog djela krijumčarenja ljudi. Potrebno uskladiti Krivični zakon BiH sa Palermo protokolom u smislu člana 5 Protokola i dodati odredbu kojom se migrantima garantuje da neće biti krivično gonjeni u slučaju da su žrtve krivičnog djela krijumčarenja ljudi.
- Još uvijek nije potpisana Konvencija Vijeća Evrope o pranju, istrazi, zapljeni i oduzimanju sredstava stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma. Insistirati na tome da se BiH potpiše i ratifikuje Konvenciju Vijeća Evrope o pranju, istrazi, zapljeni i oduzimanju sredstava stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma i uskladi zakonske odredbe sa istom.
- UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom još uvijek nije potpisana niti ratifikovana od strane BiH. Kako bi se osigurala bolja zaštita prava osoba sa invaliditetom u BiH potrebno je insistirati na ratifikaciji ove Konvencije.

Promocija i zaštita ljudskih prava

- Prema dostupnim podacima, nešto preko 20% odluka Ustavnog suda BiH, u kojima je utvrđena povreda ustavnih prava, odnosno ljudskih prava, nije izvršeno što predstavlja ogroman procenat. Veliki broj od ovih 20% se odnosi na tzv. „sistemske propuste“ vlasti i odnosi se na pitanje nestalih osoba, stare devizne štednje, izmirenje dosuđene ratne štete i sl. što realno predstavljaju teško rješive probleme za vlasti Bosne i Hercegovine bilo da se radi o državnom ili entitetskom nivou. U svakom slučaju, ovi problemi će u narednom periodu morati biti riješeni na odgovarajući način, a neki koraci u pozitivnom pravcu su poduzeti u pogledu rješavanja problema stare devizne štednje i isplate dosuđenih ratnih šteta.



- Državno tužilaštvo nije pokretalo krivične postupke protiv lica odgovornih za nepoduzimanje odgovarajućih mjera predviđenih odlukama Ustavnog suda, što predstavlja poseban problem koji zadire u samu bit principa vladavine prava jer ako se na odgovarajući način ne sankcioniše neprovođenje odluke Ustavnog suda BiH, onda se u potpunosti narušava autoritet te institucije i njen položaj u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine.
- U analizi rada Ustavnog suda BiH jasno su uočljiva dva uporedna procesa – povećanje priliva novih predmeta i stagnacija u broju riješenih predmeta iz čega se može izvući zaključak da raste povjerenje građana u Ustavni sud BiH kao posljednje utočište za traženje pravde ali i o nemogućnosti Ustavnog suda BiH da pravovremeno odgovori na povećane zahtjeve građana. Ova nemogućnost je svakako objektivne prirode jer način odlučivanja u Ustavnom sudu BiH ne dopušta neko posebno ubrzanje postupka – o predmetima iz okvira apstraktne nadležnosti¹ odlučuje isključivo sud u plenarnom sazivu dok predmete iz apelacione nadležnosti može rješavati i vijeće od pet sudija ali i sud u plenarnom sazivu. Drugim riječima, ustavna odredba člana VI/2.a) koja utvrđuje da većina od ukupnog broja sudija (devet) predstavlja kvorum za odlučivanje je „vezao“ ruke Ustavnom sudu BiH da može formirati više vijeća koja bi mogla odlučivati o predmetima iz apelacione nadležnosti koji predstavljaju oko 99% svih predmeta koji stignu u Ustavni sud BiH.

Rješenja iz Anexa 4 su, konkretno iz člana VI koji regulira rad i nadležnosti Ustavnog suda, pored toga, predvidjela nedjelotvoran sistem odlučivanja tako što je utvrđeno da kvorum čini polovina članova ukupnog broja sudija što znači da svaku odluku pa i odluke kojima se odbacuje apelacija ili zahtjev mora donijeti najmanje pet sudija. Kada se tome doda i tumačenje samog Ustavnog suda da to podrazumijeva da svaka odluka mora biti donesena sa najmanje pet glasova za ili protiv predloženog rješenja, onda se dobija jedna dosta nedjelotvorna institucija što se pokazuje i u broju neriješenih predmeta tokom 2008. godine (oko 5000 neriješenih predmeta). To praktično znači da, prema sadašnjim rješenjima, Ustavni sud odluke može donositi isključivo na plenarnoj sjednici ili na sjednici vijeća od najmanje pet sudija i da ne postoji mogućnost formiranja drugih vijeća, npr. Vijeća od troje sudija koji bi mogli rješavati predmete iz apelacione nadležnosti. Do sada je Ustavni sud uspijevao da, i sa postojećim sistemom odlučivanja, efikasno rješava veliki priliv predmeta i to prvenstveno zahvaljujući izuzetno dobro organizovanom i vrlo profesionalnom Sekretarijatu Ustavnog suda. Međutim, povećanim prilivom predmeta usljed jačanja povjerenja građana u njegov rad i obaveze da prije eventualnog obraćanja Evropskom sudu za ljudska prava građani moraju iscrpiti i postupak pred Ustavnim sudom, rad Ustavnog suda je došao do tačke kada problem nije u broju izvršilaca u Sekretarijatu nego broj sudija i njihova mogućnost da savladaju ogroman priliv predmeta na kvalitetan način (u posljednjih nekoliko godina Ustavni sud riješi oko 2300 predmeta godišnje, a priliv je negdje oko 3800 predmeta godišnje). Zbog toga je neophodno da se Ustavnom sudu omogući da poveća broj sudija na 13 ili 15 kako bi mogao formirati vijeća od po troje sudija koji bi rješavali predmete iz apelacione nadležnosti koji čine oko 99% ukupnog broja predmeta. Na taj način bi sudije bile podjednako opterećene, a glavni teret bi bio na mogućnostima Sekretarijata da povećanjem broja izvršilaca poveća i produktivnost Ustavnog suda pri čemu ne bi bile potrebne promjene Ustava BiH već isključivo akti koji reguliraju organizaciju Sekretarijata Ustavnog suda.

¹ Ocjene ustavnosti, prosljeđena pitanja, rješavanje sporova, deblokada parlamentarne procedure i sl.



U razmatranju ovih problema Ustavni sud uvijek mora imati u vidu jedan od temeljnih zahtjeva – da odgovori zahtjevu efikasnog postupka pred Ustavnim sudom što bi za posljedicu imalo izbjegavanje utvrđivanja odgovornosti za kršenje prava na suđenje u razumnom roku od strane Evropskog suda za ljudska prava, a što može predstavljati znatne izdatke za državu. Konačno, i sam kvalitet odluka Ustavnog suda bi sasvim sigurno dostigao još veći nivo.

- Imenovanje sudija Ustavnog suda BiH treba vršiti Parlamentarna skupština BiH (dosadašnje rješenje je da četiri člana bira Parlament FBiH, dva člana Narodna skupština RS i tri strana člana Predsjednik Evropskog suda za ljudska prava uz konsultacije sa članovima Predsjedništva BiH). Ovo je vrlo bitno radi poštivanja principa neovisnosti i nepristrasnosti sudija Ustavnog suda, što se direktno iskazuje kroz način njihovog izbora. Za razliku od dosadašnjeg načina izbora sudija Ustavnog suda koje biraju entitetski parlamenti bez ikakve prethodne stručne provjere kandidata što kao posljedicu ima politički prepoznatljive kadrove kao sudije Ustavnog suda, buduća rješenja trebaju pomiriti potrebu da kandidati moraju proći prethodnu stručnu profesionalnu provjeru i tzv. sistem negativne selekcije kroz djelovanje npr. Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV) i tek onda eventualno davanju prilike političkim donosiocima odluka da izaberu od tako filtriranih kandidata politički najprihvatljivijeg (slično kao kod entitetskih ustavnih sudova). Na ovaj način bi se pomirili i oni koji zagovaraju imenovanje koje bi bilo u direktnoj ovisnosti o strukturama vlasti i zagovornici potrebe da se očuva profesionalna struktura sudija Ustavnog suda i neophodan kvalitet u odlukama koje bi bile lišene nepotrebnog političkog uticaja. Kao preduslov i kao garant potpune profesionalnosti u radu i odabiru kandidata od strane VSTV-a neophodno je promijeniti sastav VSTV-a tako što bi u njemu ravnopravno participirale sudije ustavnih sudova entiteta i Ustavnog suda BiH. Samo na taj način bi se obezbijedila stručna procjena prijavljenih kandidata.
- Niti jedan entitetski ustavni sud nema apelacionu nadležnost, odnosno ustavni tekst ne pruža mogućnost da se pojedinac može obratiti bilo kojem od ovih sudova sa zahtjevom za zaštitu ljudskih prava na presudu redovnih sudova kao što je to slučaj sa Ustavnim sudom BiH. Takva ustavna rješenja, iako nisu neuobičajena za ustavne sudove, ove sudove ne čine efektivnim zaštitnicima ljudskih prava u punom smislu te riječi, ukoliko se izuzme njihova uloga u zaštiti ljudskih prava kroz vršenje apstraktne nadležnosti, odnosno ocjene ustavnosti ili zaštite kolektivnih prava. Međutim, ukoliko se uporede podaci o broju predmeta iz apelacione nadležnosti Ustavnog suda BiH sa relativno malim brojem predmeta koji se vode pred entitetskim ustavnim sudovima, dolazi se do zaključka da utvrđene nadležnosti dva entitetska i jednog državnog ustavnog suda nisu podijeljene na odgovarajući način i da bi u budućnosti trebalo doći do redistribucije nadležnosti ustavnih sudova kako bi svaki ispunjavao svoju ulogu zaštitnika ljudskih i ustavnih prava građana.
- Početkom decembra 2008. godine izabrani su novi ombudsmani BiH. Time je okončan proces izbora novih ombudsmana, ali ne i ispunjena zakonska obaveza stvaranja jedinstvene institucije na nivou države. Iako su novoizabrani državni ombudsmani službeno preuzeli funkciju 14. decembra 2008. godine, naišli su na određene prepreke u ispunjavanju zakonske obaveze objedinjavanja institucija ombudsmana. Narodna skupština Republike Srpske još uvijek nije usvojila prijedlog zakona o ukidanju institucije entitetskog ombudsmana. S druge strane, FBiH je Zakon o načinu prestanka funkcionisanja Institucije ombudsmana



Federacije BiH u prelaznom periodu i prenosu njenih nadležnosti na Instituciju ombudsmena za ljudska prava BiH (Službene novine Federacije BiH br. 53/07) donijela još 2007. godine, no federalna institucija ombudsmana i dalje nastavlja sa svojim radom pozivajući se na član 3. pomenutog zakona u kojem je propisana obaveza "konačnog istovremenog objedinjavanja institucija ombudsmana." Do zaključenja ovog izvještaja, u Bosni i Hercegovini i dalje postoje i djeluju tri institucije ombudsmana: ombudsman FBiH, ombudsman RS, te ombudsman BiH.

Zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja

- Najveći problem u ovom segmentu predstavlja djelimična međusobna neusaglašenost pozitivnog krivičnog zakonodavstva koje se primjenjuje unutar BiH, a koja u krajnjoj liniji vodi nejednakoj zaštiti građana u ostvarivanju njihovih ljudskih prava. Kao primjer navedenih nesaglasnosti moglo bi se navesti krivično djelo Zlostavljanje u obavljanju službe koje je kao takvo propisano u KZ FBiH i BD. Komplementarno djelo Zlostavljanja u KZ RS proteže odgovornost za zlostavljanja iz prethodna dva zakona na bilo koju, a ne samo službenu osobu, i izdvaja kao poseban, kvalifikovani oblik djela ako je učinjeno prema maloljetniku. Istovremeno ni zapriječene kazne nisu jednake. I tako dok bi se s jedne strane mogla pohvaliti intencija zakonodavce RS da za zlostavljanje sankcioniše svaku osobu koja bi ga počinila, te da posebno i teže sankcioniše osobe koje takvo djelo učine prema maloljetniku, s druge strane ne može se ne primijetiti, čini se, neadekvatna visina sankcije propisane za to djelo – za zlostavljanje novčana kazna ili zatvor do 1 godine, a koja za krivično djelo Zlostavljanje u obavljanju službe iz KZ FBiH i BD iznosi od 3 mjeseca do 5 godina zatvora. Potrebno je napomenuti da je nejednakost zapriječenih kazni još prisutnija od neusaglašenosti samog teksta komplementarnih odredbi u pozitivnim krivičnim zakonima u BiH, pri čemu razlike variraju. Konačno, ipak se čini da sve zapriječene kazne imaju jednu zajedničku karakteristiku – ni jedna od njih ne doima se adekvatnom imajući u vidu ozbiljnost akata mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja koji se i najstrožije osuđuju na svim međunarodnim instancama. Također, bila bi poželjna i izmjena krivičnih zakona entiteta i BD u pravcu uvođenja mučenja i drugi oblici surovog, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja kao posebnog krivičnog djela i u ovim zakonima.
- Međutim, u kontekstu člana 3. zabrinjavajuće je stanje u sistemu izvršavanja krivičnih sankcija i drugih mjera lišenja slobode u BiH. Naime, u BiH egzistiraju četiri nekoherentna sistema za izvršenje krivičnih sankcija,² sa različitim zakonskim rješenjima. Pri tome ni jedan od njih ne funkcioniše kao cjelina, koja bi sveukupno zadovoljila međunarodno priznate stadarde u oblasti zaštite ljudskih prava osoba lišenih slobode. Naime, prije svega ne postoje posebni kazneno-popravni zavodi za osobe ženskog spola, kao ni posebne ustanove koje bi bile adekvatne za smještaj pojedinih posebnih

² Izvršenje krivičnih sankcija na nivou BiH regulisano je Zakonom Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera („Službeni glasnik BiH“, br. 13/05), u FBiH Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija u FBiH („Službene novine FBiH“, br. 44/98 i 42/99), u RS Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija u Republici Srpskoj („Službeni glasnik RS“, br. 64/01) koji je usaglašen sa Zakonom BiH Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, br. 68/07), i u BD Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 8/00 i 1/01).



rizičnih grupa kao što su maloljetnici, psihički oboljele osobe, ovisnici, invalidi, starije i iznemogle osobe i sl.

- Ne postoji posebna kazneno-popravna ustanova na državnom nivou za izvršenje kazne zatvora, pa se ista izvršava u entitetskim kazneno-popravnim ustanovama. Posljednjih godina planira se izgradnja zavoda na državnom nivou. U tom smjeru poduzete su neke pripreme radnje, ali još nisu skupljena potrebna sredstva tako da izgradnja samog zavoda nije otpočela. Slična je situacija i u Brčko Distriktu BiH koji ima pritvorsku jedinicu za smještaj lica prema kojima pritvor odrede sudovi BD BiH, ali ne i kazneno-popravnu ustanovu za izvršenje kazne zatvora, te se kazne zatvora i u ovom slučaju jednako izvršavaju u entitetskim kazneno-popravnim ustanovama. Dodatno, skoro svi raspoloživi kapaciteti u postojećim kazneno-popravnim ustanovama u BiH su popunjeni, a ustanove su suočene i sa problemima prenatrpanosti, nedovoljnog broja stručnog osoblja, loše opremljenosti, loših materijalnih i higijenskih uslova, i sl.
- ZKP BiH u svojim odredbama ne sadrži zabranu izručenja stranca državi ukoliko postoje ozbiljni razlozi da se veruje da će u državi koja traži izručenje stranac biti izložen mučenju ili drugom nehumanom postupanju.
- Nakon mnogih nesuglasica, nesaradnje i godina pokušaja parcijalnog suočavanja s pitanjem hiljada nestalih tokom ratnih sukoba u BiH, jedinstveni Zakon o nestalim licima³ na nivou države donijet je tek krajem 2004. godine. Ovim zakonom predviđeno je formiranje Instituta za nestale osobe BiH kao državne agencije za traganje za nestalim osobama, uspostavljanju Fonda za pomoć porodicama nestalih osoba, kao i Centralne baze podataka, za čiju su uspostavu zbog nedostatka volje i nesaradnje vlasti trebale proći godine. Zbog ovakvog stanja, porodice nestalih osoba ustale su s apelacijama pred Ustavnim sudom BiH, koji je slijedeći praksu i shvatanja Evropskog suda u vezi s zabranom zlostavljanja koje se tiče porodica nestalih osoba u Odluci⁴ iz 2005.godine zaključio da na nivou BiH ne postoji efikasna specijalizirana institucija čiji zadatak bi bio nepristrano vršenje istraga u vezi s nestankom lica u toku ratnih dešavanja. i stao na stanovište da patnja nametnuta apelantima (članovima obitelji nestalih osoba) usljed uskraćivanja informacija o sudbini članova njihovih porodica nestalih tokom ratnih deštava, nesumnjivo predstavlja nehumano postupanje za šta je odgovornim našao Vijeće ministara BiH, Vladu FBiH i Vladu RS. Međutim, i danas, četiri godine po donošenju ovog zakona, institucije predviđene Zakonom još nisu u potpunosti operativne, niti je u potpunosti sprovedena Odluka Ustavnog suda kao ni preporuke UN Komiteta protiv torture (nalazi Komiteta su komplementarni Odluci Ustavnog suda), a samim tim nije ni do kraja riješeno pitanje nestalih osoba i njihovih porodica. Podatak da se u BiH još uvijek traga za oko 13000 nestalih lica, nesumnjivo nalaže obavezu što hitnijeg rješavanja ovog problema, za šta odgovornost snose nadležne državne vlasti obzirom da su sve pretpostavke i adekvatan pravni okvir već uspostavljeni.

Pravo na pravično suđenje

³ „Službeni glasnik BiH“, br. 50/04.

⁴ Odluka Ustavnog suda BiH u predmetu *Muniba Hadža i dr.*, broj AP 129/04, od 27. maja 2005.godine.



- Bilo bi poželjno precizirati princip pretpostavke nevinosti na način da nisu samo sud i tužitelj dužni poštovati pretpostavku nevinosti, već da i svi državni organi, sredstva javnog informisanja, udruženja građana, javne ličnosti i druga lica imaju obavezu da svojim javnim izjavama ne vređaju prava osumnjičenog odnosno optuženog, te predvidjeti sankciju za kršenje ovog principa.
- Evidentno je da Zakoni o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka sadrže više kategorija svjedoka kojim se mogu odrediti jedna ili više mjera zaštite i da bi i odredbe Zakona o krivičnom postupku u tom pogledu trebale sadržavati ne samo termin “zaštićeni svjedok” već i termine ugroženi svjedok i svjedok pod prijetnjom što bi omogućilo shvatanje obima mjera zaštite građanima koji se u toku krivičnog postupka saslušavaju odnosno ispituju kao svjedoci. Također, posebnu zabrinutost treba iskazati prema praksi entitetskih sudova koji se zbog ne posjedovanja materijalno tehničkih mogućnosti u najvećem broju slučajeva odlučuju za primjenu najveće mjere zaštite prema svjedocima odnosno njihovo saslušanje u svojstvu zaštićenog svjedoka. Čini se da zbog ovakve prakse zakoni o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka na entitetskom nivou i nisu pretrpjeli izmjene i dopune kao što je to slučaj sa zakonom koji se primjenjuje pred Sudom BiH.
- Prilikom pokušaja praktične primjene odredaba Zakona o programu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini uočio se niz nedostataka i nejasnoća koji predstavljaju ograničavajući faktor u primjeni samog zakona, pa je u parlamentarnu proceduru upućen sasvim novi prijedlog Zakona o programu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini⁵ kojim je predviđeno da se mjere zaštite primjenjuju u postupcima pred svim sudovima u Bosni i Hercegovini a ne samo pred Sudom BiH kao što je to slučaj sa trenutno važećim zakonom.
- Bosna i Hercegovina još uvijek nije usvojila Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći.
- Djelotvoran mehanizam isplate kompenzacije za slučajeve lišavanja slobode suprotne garancijama iz člana 5. Evropske konvencije još ne postoji u BiH.⁶ Obavezu države BiH da takav mehanizam uspostavi, naglasili su u svojoj praksi i Ustavni sud BiH⁷ i Dom za ljudska prava.⁸

Sloboda izražavanja

- Zakon o slobodi pristupa informacijama ne sadrži prekršajne odredbe i postoji neujednačenost inkrimiranja dozvoljenih izuzetaka u vezi sa slobodom izražavanja u entitetima.
- Unijeti prekršajne odredbe u Zakon o slobodi pristupa informacijama
- Krivično djelo zaštite teritorijalnog integriteta normirati u Krivičnom zakonu BiH i Krivičnom zakonu FBiH;

⁵ Prijedlog zakona se može pogledati na web stranici Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine www.parlament.ba

⁶ Vijeće Evrope, *Studija kompatibilnosti zakona i prakse Bosne i Hercegovine sa zahtjevima Evropske konvencije o ljudskim pravima*, decembar 2006. godine.

⁷ *Bogdan Subotić protiv BiH*, Odluka o meritumu Ustavnog suda BiH broj AP 696/04 od 23. septembra 2005. godine.

⁸ *Karan i dr. protiv FBiH*, Odluka o prihvatljivosti i meritumu Doma za ljudska prava za BiH broj CH/99/1838 od 6. juna 2003. godine.



- Krivično djelo koje se odnosi na zabranu propagiranja rata i pozivanja na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju normirati u KZ BiH, posebno uzimajući u obzir nadležnosti Suda BiH;
- Ujednačiti bića prethodno pomenutih krivičnih djela na entitetskom nivou, uključujući i kazneni okvir koji se odnosi na ova djela. Poseban naglasak staviti na isključivanje nepotrebnih ograničenja iz bića ovog krivičnog djela u KZ FBiH jer bi se moglo dovesti u pitanje usklađenost ovog člana sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.

Sloboda okupljanja i udruživanja

- Zakon o javnom okupljanju RS kaže da se mirno okupljanje ne može održavati u blizini objekata koji se posebno obezbjeđuju na najmanje 50 metara od njih ali "objekat koji se posebno obezbjeđuje" nije preciziran. Potrebno detaljnije odrediti "objekte koji se posebno obezbjeđuju" vodeći računa o demokratskim standardima i principima regulisanja i ostvarenja ciljeva prava na mirno okupljanje i javni protest.
- Terminom građanin se podrazumijeva isključivo državljanin Bosne i Hercegovine stoga je potrebno naći adekvatniji termin i formulaciju koji bi iskazivali jednakost prava na mirno okupljanje za državljane i strance.

Vjerske slobode

- Nakon odluke Ustavnog suda BiH broj U-5/98 od 18. i 19. augusta 2000. godine, kojom je, između ostalih, proglašen neustavnim stav 4. člana 28 Ustava RS, koji je SPC (Srpska pravoslavna crkva) davao karakter državne religije, neustavni stav brisan je Amandmanom LXXII, tako da SPC nema izričit karakter državne religije. Kao ostatak ranijeg ustavnopravnog položaja ove crkve u stavu 3. navedenog člana ostala je odredba koja definiše Srpsku pravoslavnu crkvu kao crkvu srpskog naroda i drugih naroda pravoslavne vjere. Iako više nema neustavnog stava 4. koji je određivao da država materijalno pomaže pravoslavnu crkvu, saraduje sa njom u svim oblastima, a naročito čuvanju njegovanju i razvijanju tradicionalnih i drugih kulturnih vrijednosti postavlja se pitanje svrhe posebnog izdvajanja i ustavnog definisanja jedne od kolektivno organizovanih vjerskih zajednica, pošto takav izuzetan status implicira i povlašten položaj ove crkve u ustavnopravnom okviru Republike Srpske.
- Iako se u članu 1 Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica garantuje ravnopravnost svih vjerskih zajednica pred zakonom, on ipak pravi razliku između tri vrste vjerskih zajednica. Prvu kategoriju čine "istorijski zasnovane crkve i vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini" i to: Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini, Srpska pravoslavna crkva, Katolička crkva i Jevrejska zajednica Bosne i Hercegovine, kao i sve ostale crkve i vjerske zajednice kojima je priznato svojstvo pravnog lica prije stupanja na snagu ovog zakona. To su sve one crkve i vjerske organizacije čiji je pravni status bio regulisan prijavom u skladu sa Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica. Drugu grupu čine nove vjerske organizacije. Treću grupu koju Zakon ne pominje, ali je implicitno ustanovljava, čine sve one vjerske zajednice koje nisu registrovane, a koje se nalaze u izuzetno nepovoljnom položaju, jer nije izvjesno da li je ovakvim zajednicama uopšte dozvoljeno bilo kakvo vjersko djelovanje, dok je sasvim



izvjesno da one ne mogu posjedovati imovinu, niti uživati pogodnosti koje imaju ostale vjerske organizacije. Svako tumačenje kojim bi se ovim organizacijama uskraćivalo pravo vjerskog djelovanja bilo bi suprotno Ustavu i međunarodnim standardima.

- Pravilnik o uspostavi i vođenju jedinstvenog registra za upis crkava i vjerskih zajednica, njihovih saveza i organizacionih oblika u Bosni i Hercegovini također određuje da je broj osnivača potreban da bi se vjerska organizacija upisala u Registar 30, te da je potrebno uz prijavu priložiti spisak od 300 sljedbenika. U poređenju sa cenzusom od tri građanina koja su dovoljna za registraciju udruženja građana prema odredbama Zakona o udruženjima i fondacijama BiH⁹, ovo je previsok cenzus. Po svojoj definiciji, udruženje građana se osniva na temelju Ustavom garantovane sloboda udruživanja, a osniva se radi ostvarenja zajedničkih ciljeva osnivača. Vjerske zajednice su, pak, zajednice građana koji imaju ista religijska ubjeđenja, a okupljaju pripadnike iste religije. Evidentna je značajna razlika kod propisivanja uvjeta za registraciju udruženja građana i vjerskih zajednica, uprkos pojmovne i sadržajne sličnosti, između njih. Smatramo da ovakav propis nove vjerske zajednice diskriminira i stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na "istorijski utemeljene crkve i vjerske zajednice". Pored toga, prema novom zakonskom rješenju, koje dosljedno podržava i Pravilnik o uspostavi i vođenju jedinstvenog registra sve vjerske organizacije osim tradicionalnih moraju uz prijavu za upis u registar podnijeti i statut ili drugi dokument vjerske organizacije koji sadrži: opis organizacione strukture, način upravljanja, prava i obaveze članova, način osnivanja i gašenja organizacione jedinice, spisak organizacionih jedinica sa svojstvom pravnog lica i druge podatke od značaja za vjersku organizaciju. Naročito je problematična obaveza podnošenja prikaza osnova vjerskog učenja, vjerskih obreda, vjerskih ciljeva i osnovnih aktivnosti vjerske organizacije, s obzirom da Zakon ostavlja upravnim organima mogućnost da ocjenjuju kvalitet vjerskih učenja i ciljeva, što je apsolutno nedopušteno sa stanovišta slobode misli i vjeroispovesti. Neadekvatnost vjerskih učenja i ciljeva može biti razlog za odbijanje zahteva za registraciju (čl. 18. st. 2 tač. 5). U kontekstu ravnopravnosti vjerskih zajednica sporna je i odredba koja uskraćuje registraciju vjerskih organizacija čiji naziv sadrži naziv ili dio naziva koji izražava identitet crkve, vjerske zajednice ili vjerske organizacije, a koja je ranije registrovana ili je ranije podnijela zahtjev za upis u Registar (čl. 18. st. 1.). Upisom u registar vjerska organizacija stiče status pravnog lica., tako da se uskraćivanjem ovog prava ili vjerska zajednica lišava mogućnosti učestvovanja u pravnom prometu. Ravnopravnost vjerskih organizacija narušena je i ostavljanjem širokih diskrecionih ovlašćenja državnim organima prilikom odlučivanja o različitim vidovima saradnje države i vjerskih zajednica. Tako se u članu 13. stav. 4 predviđa mogućnost da država posebnim propisima regulira mirovinsko, invalidsko i zdravstveno osiguranje vjerskih službenika, u članu 14. stav 4 mogućnost da država materijalno pomaže crkve i vjerske zajednice. Nisu propisani nikakvi kriterijumi za upražnjavanje ovakvih mogućnosti, što otvara mogućnost diskriminatorne primjene u korist tradicionalnih crkava i vjerskih zajednica.
- Bosna i Hercegovina ima obavezu urediti pitanje restitucije imovine vjerskih zajednica zakonom koji bi sve vjerske zajednice doveo u ravnopravan položaj, u skladu sa ustavom, zakonom i međunarodnim standardima.

⁹ (Sl.glasnik BiH br.32/01 i 42/03)



Pravo na rad i sindikati

- Za razliku od Zakona o radu FBiH, Zakon o radu RS uvodi poseban dio koji reguliše isključivo pitanja diskriminacije bilo koje vrste, te uključuje i pojavu mobinga, što predstavlja određenu novinu u radnom zakonodavstvu u BiH. Takođe, član 112 ovog Zakona obezbjeđuje osobi koja traži zaposlenje ili radniku mogućnost pokretanja sudskog postupka za naknadu štete po osnovu diskriminacije, prebacujući teret dokazivanja na tuženog odnosno poslodavca. Vodeći se dobrim primjerom Zakona o radu RS, dobro bi bilo da se uradi harmonizacija radnog zakonodavstva entiteta i u Zakon o radu FBiH unijeti odredbe koje se tiču mobinga, te mogućnosti pokretanja sudskog postupka za naknadu štete po osnovu diskriminacije na način na koji je to urađeno u Zakonu o radu RS.
- Iako postojeći entitetski zakoni u dobrom dijelu štite prava radnika, problem je u njihovoj implementaciji i nepostojanju adekvatnih podzakonskih akata koji bi osigurali njihovu adekvatniju primjenu. Stoga je potrebno insistirati na donošenju adekvatnih podzakonskih akata i samoj primjeni postojećih zakona (naročito kad su u pitanju inspekcije rada i njihovi kapaciteti).

Zabrana diskriminacije

- Porodični zakon Federacije BiH uvodi određena ograničenja koja se mogu smatrati diskriminacijom, tako da: *Muš nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme trudnoće žene ili dok njihovo dijete ne navrš tri godine života.*¹⁰ Porodični zakon FBiH uvodi i institut posredovanja,¹¹ te određuje obaveznost njegova provođenja. U situacijama u kojima se uredno pozvana strana ne odazove posljedica će biti obustavljanje postupka, što opet znači nemogućnost podnošenja tužbe bračnog partnera koji želi razvod. Zakon je eksplicitno propisao da će podnošenje tužbe u slučaju obustave postupka za posledicu imati odbacivanje tužbe. Ova situacija je u suprotnosti sa stavom Evropskog suda za ljudska prava koji je u slučaju Golder protiv Velike Britanije¹² definirao da pravo na podnošenje tužbe sudu predstavlja jedan od univerzalnih pravnih principa i čini sastavni dio prava na pravično suđenje.
- Bosanskohercegovačko zakonodavstvo zabranjuje i diskriminaciju osoba sa invaliditetom, poput Zakona o pravima osoba sa duševnim smetnjama Federacije BiH,¹³ ali i dalje postoji razlika između različitih kategorija osoba sa invaliditetom. Ratnim vojnim invalidima date su prednosti i privilegiran status¹⁴ u odnosu na civilne žrtve rata i osobe koje su rođene sa invaliditetom.
- Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je 2003. godine Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti osoba sa invaliditetom čime se država obavezala na uklanjanje svih prepreka sa kojima se susreću ove osobe. Bosna i Hercegovina još nije prihvatila Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom Ujedinjenih naroda.

¹⁰ Član 43. PZ FBiH.

¹¹ Član 49. PZ FBiH

¹² Presuda od 21.02.1975. godine

¹³ Član 5. Zakona o pravima osoba sa duševnim smetnjama FBiH

¹⁴ vidi Zakon o pravima branilaca i članova njihovih porodica FBiH, Zakon o pravima boraca, vojnih invalida i porodica poginulih boraca odbrambeno-otadžbinskog rata RS



- Aneks 10. Daytonskog mirovnog sporazuma utvrdio je nadležnosti Visokog predstavnika u BiH. Vijeće za provedbu mira u BiH, na konferenciju u Bonu 1997. godine, podržalo je donošenje pravno-obavezujućih odluka Visokog predstavnika, tzv. Bonskih ovlasti, koje pored prava nametanja zakona obuhvata i pravo smjenjivanja pojedinih zvaničnika zbog sprječavanja provedbe mirovnog sporazuma. U pravilu odluke Visokog predstavnika na snagu stupaju odmah, a prilikom donošenja odluka o smjeni zvaničnika zabranjuje im se da vrše bilo koju zvaničnu, izabranu ili imenovanu javnu funkciju u budućnosti bez određenih vremenskih ograničenja. Isključivo Visoki predstavnik ima pravo ukidanja spomenute zabrane, a u međuvremenu je pokrenuo rehabilitaciju nekih osoba koje su uklonjene sa funkcije. Venecijanska komisija je u svom Mišljenju o ustavnoj situaciji u BiH i ovlaštenjima Visokog predstavnika¹⁵ zaključila da ova praksa, pored korisnosti bonskih ovlaštenja za BiH i njene građane, ne odgovara demokratskim principima kada se koristi bez zakonskog postupka i mogućnosti pravosudne kontrole, te je pozvala na uspostavu panela nezavisnih pravnika za odluke koje se tiču prava pojedinaca. Ustavni sud BiH¹⁶ je do sada odbacio apelacije u pogledu preispitivanja odluka Visokog predstavnika uz obrazloženje da ima apelacionu nadležnost po pitanjima koja se tiču presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini, a da se odluka Visokog predstavnika o smjeni i zabrani vršenja bilo koje javne funkcije bez izričitog odobrenja Visokog predstavnika ne može smatrati odlukom suda. Iz tog slijedi da Ustavni sud nema apelacionu nadležnost u pogledu preispitivanja tih odluka.

Imovinska prava

- Pod starom deviznom štednjom podrazumijeva se štednja koja se u stranoj valuti polagala u banke sa sjedištem u republikama bivše SFRJ. Stara devizna štednja je unutrašnji javni dug koji su naslijedile sve države raspadom bivše SFRJ. Za račune stare devizne štednje garancije je davala bivša SFRJ. Republika Bosna i Hercegovina donijela je Odluku o ciljevima i zadacima devizne politike¹⁷, na temelju koje je R BiH prvi put izričito priznala svoju odgovornost i preuzela garancije za štednju. Ovom odlukom je predviđeno da pitanja štednje i kamata na štednju „budu riješena usvajanjem zakonskih propisa koji se tiču javnog duga BiH.“ Zakoni koji su uslijedili na entitetskim nivoima regulirajući pitanja javnog duga proizveli su nejednako postupanje prema građanima BiH i narušavanje principa jednakosti u pravima građana.

Prava manjina

- U Ustavu BiH nema definicije nacionalne manjine. Naime, u preambuli Ustav BiH definiše Bošnjake, Hrvate i Srbe kao konstitutivne narode, i „ostale“, te generalno „građane BiH“. Pored problema nejednakosti građana BiH proistekle iz ove odredbe, javlja se i problem definicije „ostalih“, obzirom da nije jasno definisano da li su se pripadnici „ostalih“ tako izjasnili zato što pripadaju jednoj od manjina ili zato što ne žele biti povezani sa jednim od tri konstitutivna naroda.

¹⁵ CDL- AD (2005)004 od 11. i 12.03.2005. godine

¹⁶ Vidi Odluku U-37/01 Ustavnog suda BiH

¹⁷ Sl. list RBiH, br.13/96, 72/07.



- Iako je u prvobitnoj verziji državnog zakona o zaštiti nacionalnih manjina Brčko distrikt spomenut samo u završnoj odredbi (član 27) u smislu da će isti biti objavljen u službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta, usvajanjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina 2005. godine “ispravljen” je ovaj propust. Naime, ovim izmjenama zakona članu 26: “Republika Srpska i Federacija BiH donijet će i uskladiti svoje propise o pravima nacionalnih manjina, kao i druge zakone i propise u kojima se propisuju i štite prava nacionalnih manjina, sa ovim zakonom u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona,” dodat je i Brčko Distrikt. Ni danas u Brčko distriktu ovakav zakonski akt nije donesen, pa pripadnicima nacionalnih manjina preostaje samo da se pri zaštiti svojih prava pozivaju na državni zakon.
- Važno je spomenuti da su u BiH prava pripadnika nacionalnih manjina ograničena isključivo na njene državljane¹⁸. Što se tiče međunarodnih standarda, Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija je u svom Opštem komentaru broj 23 kojim se tumači član 27 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima naglasio da države članice ne mogu ograničavati prava zagarantovana članom 27 samo na svoje državljane¹⁹. Takođe, u Okvirnoj konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina nigdje ne stoji da pripadnici nacionalnih manjina moraju biti i državljani te zemlje da bi ostvarili svoja prava.
- U BiH ne postoji zakon o zabrani neofašističkih organizacija. Naime, u toku 2008. godine, javio se niz inicijativa za usvajanje ovakvog zakona, pogotovo zbog činjenice da, kako se navodi u obrazloženju, „naša zemlja mora imati političke volje da se uhvati u koštac sa problemom javnog ispoljavanja i širenja fašizma i diskriminacije, kao i sa činjenicom da bosanskohercegovačko zakonodavstvo ima brojne manjkavosti koje ga onemogućavaju da se efikasno bori protiv ovih društveno štetnih pojava.”²⁰ Naravno, ovakav zakon bi, barem pravno, bolje osigurao zaštitu pojedinaca i grupa od progona i mržnje, a pogotovo pripadnike ugroženih skupina, kao što su nacionalne manjine.
- BiH Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina posvećuje kompletno poglavlje učešću pripadnika nacionalnih manjina u organima vlasti.²¹ Nažalost, prema postojećem zakonu postoje najmanje dva ograničenja na ovo pravo. Prije svega, u članu 19. ovog zakona stoji da, *„pripadnici nacionalnih manjina iz člana 3. ovog zakona imaju pravo na zastupljenost u organima vlasti i drugim javnim službama na svim nivoima, srazmjerno procentu njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu u BiH.* To znači da sve dok ne bude izvršen novi popis stanovništva, realno srazmjerno učešće pripadnika nacionalnih manjina u organima vlasti neće biti ostvareno. Drugo ograničenje ogleda se u članu 20 istog zakona, gdje stoji: *način i kriteriji izbora predstavnika nacionalnih manjina u parlamentima, skupštinama i vijećima, u smislu prethodnog člana, bliže će se urediti izbornim zakonima BiH i entiteta, te statutima i drugim propisima kantona, gradova i općina.* Nakon analize ustavnog okvira i Izbornog zakona, suvišno je reći da ni ovaj zakon nije uspio premostiti problem nejednakosti konstitutivnih naroda i kategorije „ostalih“ kojoj, kako je ranije rečeno, prema postojećem pravnom okviru pripadaju nacionalne manjine.

¹⁸ BiH Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, član 3

¹⁹ Opšti komentar broj 23, Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija, paragraf 5.1, CCPR/C/21/Rev.1/Add.5

²⁰ <http://www.parlament.ba/index2.php?id=468&jezik=b>

²¹ Slične odredbe mogu se naći i u istoimenom Zakonu u RS-u (član 17-18)



- Što se tiče lokalnog nivoa, od 2004. godine, usvajanjem izmjena i dopuna Izbornog zakona, pripadnici nacionalnih manjina su na općinskom nivou imali de iure veću mogućnost učešća u organima vlasti: *Pripadnici svih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini imaju pravo birati svoje predstavnike u skupštine općina/općinska vijeća. Pripadnicima svih nacionalnih manjina, koji u ukupnom broju stanovništva općine učestvuju ukupno do 3% stanovništva, garantira se najmanje jedno mjesto u općinskom vijeću/skupštini općine. Pripadnicima svih nacionalnih manjina, koji u ukupnom broju stanovništva općine učestvuju ukupno preko 3% stanovništva, garantiraju se najmanje dva (2) mjesta u općinskom vijeću/skupštini općine.*²² Problem se ponovo javio u de facto smislu, obzirom da se Izborni zakon osvrće na popis stanovništva iz 1991. godine, koji ne reflektira stvarnu demografsku sliku stanovništva. Međutim, u aprilu 2008. godine, Parlamentarna skupština usvojila je novi Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH, koji je dodatno umanjio mogućnost učešća pripadnika nacionalnih manjina na lokalnom nivou. Naime, prema novom zakonu, pravo učešća se omogućava samo u mjestima gdje nacionalne manjine čine više od 3% od ukupnog broja stanovništva²³. U praksi, prema aktuelnom popisu stanovništva, ova mogućnost postoji samo u nekoliko općina.
- Ratifikovati Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima

²² Izborni zakon BiH, Član 13.14, Poglavlje 13A

²³ „Broj pripadnika nacionalnih manjina koji se neposredno biraju u opštinsko vijeće, odnosno skupštinu opštine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada utvrđuje se statutom opštine odnosno grada, pri čemu se pripadnicima svih nacionalnih manjina koji u ukupnom broju stanovništva te izborne jedinice prema zadnjem popisu stanovništva učestvuju sa više od 3% garantuje najmanje jedno mjesto.” Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH, član 61.2, Službeni list BiH, 33/2008